

УДК 378.4:377.3

**ПРОЕКТУВАННЯ ФАХІВЦЯ МАЙБУТНЬОГО У ПРОЦЕСІ
ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В УНІВЕРСИТЕТІ**
*DESIGNING A SPECIALIST OF THE FUTURE IN THE PROCESS OF
PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL TRAINING AT THE UNIVERSITY*

Т.Б. Гуменюк

Актуальність теми дослідження. Місія університету є виховання еліти країни, утвердження цінностей, норм, традицій, практик та намірів, що складають моральне ядро людини, здатної до майбутніх перетворювальних процесів у світі. Сьогодні на порядок денний ставляться питання про перехід до нового етапу цивілізаційного розвитку, що ґрунтується на радикальній зміні цінностей і цілей людства, а також векторності й змістовності різних сфер людської життєдіяльності [9]. Тому модернізація, реформування, перебудова освіти виступає неперервним процесом як у всьому світі так і в Україні.

Постановка проблеми. Реформи, інновації в системі вищої професійної освіти необхідні для розвитку фахівця майбутнього, здатного вирішувати проблеми цивілізаційного та екологічного характеру. Конструктивною ідеєю в даному аспекті є ідея випереджаючої вищої професійної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку концепції випереджаючої освіти зробили такі вчені, як П. Анохін [4], С. Батишев, Б. Бим-Бад [5], В. Горшенін, К. Колін [16], П. Новиков [20], А. Субетто, та ін.

Метою науковців А. Урсула, Н. Мамедова, Е. Гірусова, М. Трифонової [25] було створити модель освітньої системи, здатної вивести людство з кризового стану, адаптувавши освіту до нової моделі

Urgency of the research. The mission of the university is to educate the elite of the country, to establish values, norms, traditions, practices and intentions, which constitute the moral core of a person, who are capable of future transformative processes in the world. Today on the agenda questions about the transition to a new stage of civilizational development, which is based on a radical change in the values and goals of humanity, as well as the vector and content of various spheres of human activity, are raised. Therefore, modernization, reformation and restructuring of education are an ongoing process both in the whole world and in Ukraine.

Target setting. Reforms, innovations in the system of higher professional education are necessary for the development of a specialist of the future, who will be able to solve problems of a civilizational and ecological character. The idea of advanced higher professional education is a constructive idea in this aspect.

Actual scientific researches and issues analysis. A great contribution to the development of the concept of advanced education was made by such scientists as P. Anokhin [2], S. Batyshev, B. Bym-Bad [3], V. Horshenin, K. Kolin [4], P. Novykov [5], A. Subetto, and etc. To create a model of the educational system that will be able to bring mankind out of crisis, thanks to the adaptation of the formation of a new model of civilizational development was the goal of such scientists A. Ursula,

цивілізаційного розвитку.

Представник філософської думки Горбань О. [9] розглядає випереджаючу освіту як модель освітньої системи, яка набуває двох нових глобальних функцій: перша – неогуманістична, спрямована на виживання і постійний розвиток усього людства; друга – екологічна, яка акцентує увагу на збереженні біосфери та природи загалом, забезпеченні сприятливих екологічних умов і ресурсів.

Ряд учених (В. Зуєв, Н. Саблукова, Н. Соколова та ін.) відзначають, що для реалізації проекту випереджаючої освіти необхідно розробити новий зміст та запропонувати інноваційні освітні технології з метою підготовки фахівця майбутнього.

Постановка завдання. З метою проектування фахівця майбутнього обґрунтувати та запропонувати змістове та технологічне забезпечення процесу його професійно-педагогічної підготовки на принципах випереджаючої освіти.

Виклад основних матеріалів. Сьогодні Україні необхідне утвердження нової ролі вищої освіти, яку вона відіграє в країнах Європи, де університети є джерелом поширення нових знань та окреслення майбутніх інтелектуальних орієнтирів для суспільства, піднімають значущість загальнолюдських цінностей.

У сприятливих умовах академічної свободи, яку університети отримали за новим Законом України «Про вищу освіту», враховуючи глобальні проблеми розвитку цивілізації та збереження біосфери є можливість реалізації проекту випереджаючої освіти. Для цього пропонується впровадження в систему вищої професійно-педагогічної освіти блоку наукових дисциплін загальної підготовки, а саме: «Філософія», «Основи економічної теорії», «Загальна теорія систем»,

N. Mamedova, E. Hirusova, M. Tryfonovoi [6].

A representative of philosophical thought Gorban A. [7] considers advanced education as a model of an educational system that acquires two new global functions: the first is neo-humanistic, aimed at the survival and constant development of all mankind; the second - the ecological, which focuses on preserving the biosphere and nature in general, providing favorable environmental conditions and resources.

A number of scientists (V. Zuev, N. Sablukova, N. Sokolova and etc.) note that to implement the project of advanced education it is necessary to develop new content and to offer innovative educational technologies in order to train a specialist of the future.

The research objective. For the purpose of designing a specialist of the future to substantiate and offer comprehensive and technological support for the process of his professional and pedagogical preparation on the principles of advanced education.

The statement of basic materials. Today, Ukraine needs to establish a new role for higher education, which it plays in Europe, where universities are the source of the dissemination of new knowledge and the definition of future intellectual guidelines for society. Higher education raises the importance of universal values.

In the favorable conditions of academic freedom, which universities received under the new Law of Ukraine "On Higher Education", Considering the global problems of the development of civilization and conservation of the biosphere, there is the possibility of implementing a project of advanced education. To this end, the introduction of a block of general training disciplines is proposed in the system of higher professional and pedagogical education, namely: "Philosophy", "Basics of economic theory", "General systems

«Глобалістика», «Ноосферологія», «Соціально-екологічна безпека життєдіяльності», «Фундаментальні основи інформатики», «Наука, техніка і технології», зміст яких та інноваційні освітні технології його реалізації може забезпечити формування загальної компетентності фахівця майбутнього.

Висновки. Отже, сьогодні створено умови для реалізації нових освітніх проєктів та виведення університетів на передові позиції європейської вищої освіти. Академічна свобода ЗВО дає можливість реалізувати проєкт випереджаючої вищої професійно-педагогічної освіти, яка націлена на підготовку фахівця майбутнього, здатного мислити та діяти на рівні загальнолюдських цінностей та екологічних проблем на Землі. Запропоновані зміст та технології навчання здобувачів вищої освіти в подальшому потребують обговорень та дискусій, а також експериментальної апробації у ЗВО, які зацікавлені у реалізації нових освітніх підходів та орієнтовані на європейський вектор розвитку.

Ключові слова: академічна свобода, університети, фахівець майбутнього, випереджаюча освіта, зміст загальної підготовки, освітні технології.

theory", "Globalistics", "Noospherology", "Social and ecological safety of vital activity", "Fundamentals of Informatics", "Science, technology and technology", the content of which and innovative educational technologies of its implementation can ensure the formation of the general competence of a specialist of the future.

Conclusions. So, today the conditions for the implementation of new educational projects and the withdrawal of universities to the forefront of European higher education are created. Academic freedom of higher educational institutions makes it possible to implement a project of advanced higher professional and pedagogical education, which is aimed at training a specialist of the future, capable of thinking and acting at the level of universal human values and environmental problems on Earth. The proposed content and technologies for teaching students in the future will require discussions and discussions, as well as experimental approbation in institutions of higher education, who are interested in implementing new educational approaches and oriented towards the European vector of development.

Keywords: academic freedom, universities, specialist of the future, advanced education, content of general training, educational technologies.

Актуальність теми дослідження. Місія університету - виховання еліти країни, утвердження цінностей, норм, традицій, практик та намірів, що складають моральне ядро людини, здатної до майбутніх перетворювальних процесів у світі. Сьогодні піднімаються питання про перехід до нового етапу цивілізаційного розвитку, що ґрунтується на радикальній зміні цінностей і цілей людства [9]. Тому модернізація, реформування, перебудова освіти виступає неперервним процесом як у всьому світі так і в Україні.

Постановка проблеми. Реформи, інновації в системі вищої професійної освіти необхідні для розвитку фахівця майбутнього, здатного вирішувати проблеми цивілізаційного та екологічного характеру.

Конструктивною ідеєю в даному контексті є ідея випереджаючої вищої професійної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку концепції випереджаючої освіти зробили такі вчені, як П. Анохін [4], Б. Бим-Бад [5], К. Колін [16], П. Новиков [20], А. Субетто [24], та ін.

А. Урсула, Н. Мамедова, Е. Гірусова, М. Трифонової [25] запропонували створити модель освітньої системи, здатної вивести людство з кризового стану, адаптувавши освіту до нової моделі цивілізаційного розвитку.

Представник філософської думки Горбань О. [9] пропонує модель випереджаючої освіти, яка набуває двох нових глобальних функцій: перша – неогуманістична, спрямована на виживання і постійний розвиток усього людства; друга – екологічна, яка акцентує увагу на збереженні біосфери та природи загалом, забезпеченні сприятливих екологічних умов і ресурсів.

Ряд учених (В. Зуев, Н. Саблукова, Н. Соколова та ін.) відзначають, що для реалізації проекту випереджаючої освіти необхідно розробити новий зміст освіти та запропонувати інноваційні освітні технології з метою підготовки фахівця майбутнього.

Постановка завдання. З метою підготовки фахівця майбутнього обґрунтувати та запропонувати змістове та технологічне забезпечення процесу його професійно-педагогічної підготовки на принципах випереджаючої освіти.

Виклад основних матеріалів. Протягом останніх 10-15 років в Україні виник значний розрив між потребами суспільства та освітою, що призвело до зниження якості підготовки випускників закладів вищої освіти. Нині у вітчизняній системі вищої освіти понад 70% майбутніх фахівців проходять підготовку за репродуктивною моделлю. Вони засвоюють певну сукупність фактів і знань, можуть їх шаблонно застосовувати, але не здатні вирішувати завдання, які впливають з проблем сучасності та майбутнього збереження життя на Землі.

Сьогодні у вищій освіті домінує модель «освітнього конвеєра». Дана модель не дозволяє запускати процеси самовизначення та самоідентифікації особистості в сучасному суспільстві, не забезпечує вирощування ціннісних орієнтирів і світоглядних смислів. Нажаль сучасна вища освіта швидше виконує функцію інституту соціального й державного захисту та інформаційного довідника, за яким готують фахівців не здатних до професійного та гуманітарно орієнтованого мислення.

Очевидно, що нам необхідне утвердження нової ролі вищої освіти, що відповідає ролі вищої освіти в країнах Європи, де університети виступають як потужні методологічні центри, в яких визначаються ключові суспільні

цінності й які є джерелами поширення сучасних знань та окреслення майбутніх інтелектуальних орієнтирів для суспільства, піднімають значущість нових знань і загальнолюдських цінностей у суспільному розвитку своєї держави.

З моменту прийняття нового Закону про вищу освіту визначення переліку обов'язкових дисциплін стало прерогативою університетів, які отримали академічну свободу. Академічна свобода - це свобода, яку надає суспільство членам академічної спільноти для того, щоб уможливити виконання покладених на них завдань, а саме виконувати свій обов'язок перед суспільством з урахуванням більш глибокої інтеграції навчальних закладів з економікою, ринком праці, програмою розвитку нації [11,14] та виконання глобальних функцій спрямованих на виживання і постійний розвиток усього людства, збереження природи та забезпечення екологічних умов і ресурсів для якісного життя.

Отже, класична університетська освіта має формувати майбутнього фахівця не стільки в парадигмі ремесла, скільки в перспективі інтелекту. Тільки така стратегія розвитку сучасних освітніх практик здатна реально забезпечити інвестиції в людський капітал, який обґрунтовано оцінюється як визначальний чинник соціально-економічного прогресу.

Закон України «Про вищу освіту [13] визначає фахову компетентність як динамічну комбінацію знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей» (розділ 1, ст. 1, п. 13). Слід додати, що Закон також включає в число принципів державної політики у сфері вищої освіти (ст. 3, п. 2) принцип «4) міжнародної інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейський простір вищої освіти, за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи» [13]. Отже, засвоєння «способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей» є обов'язковою складовою компетентності випускників всіх спеціальностей на всіх рівнях вищої освіти. Крім того, традиції Європейського освітнього простору та прогресивні вітчизняні традиції мають гармонійно поєднуватися в сучасній освітній політиці України.

У таких сприятливих умовах академічної свободи університетів, враховуючи глобальні проблеми розвитку цивілізації та збереження біосфери стає нагальна потреба реалізації проекту випереджаючої вищої професійної освіти на практиці. Зважаючи на вище викладене, ми пропонуємо розробити і впровадити в освітній процес професійної підготовки педагогічних кадрів закладів професійно-технічної (професійної) освіти блок наукових дисциплін загальної підготовки

здобувачів вищої освіти, таких як «Філософія», «Основи економічної теорії», «Загальну теорію систем», «Глобалістику», «Ноосферологію», «Соціально-екологічну безпеку життєдіяльності», «Фундаментальні основи інформатики» та дисципліну «Наука, техніка і технології». Саме даний перелік нових міждисциплінарних курсів може забезпечити формування компетентності фахівця майбутнього через результати навчання набуті при опануванні відповідного науково обґрунтованого змісту навчального матеріалу та технології його реалізації.

Проведемо короткий огляд кожної із пропонованих наукових дисциплін, з метою визначення доцільності їх вивчення у процесі професійно-педагогічної підготовки фахівця майбутнього.

Питання про місце філософії в освітньому процесі завжди залишається дискусійним. Кожного разу, на переломному етапі становлення національної концепції освіти воно виникає як тестування суспільства на рівень своєї зрілості [19]. Проблемі визначення місця філософії в українському освітньому процесі були присвячені роботи Л. Губерського, П. Карлюка, А. Конверського, М. Поповича, О. Хоми та інших. Висновок простий, вивчення філософії необхідне для того, щоб подолати професійну обмеженість мисленнєвого кругозору, прокласти місток майбутнього фахівця до інших сфер знання і культури.

Визначаючи місце філософії в системі сучасної освіти, доречно згадати програмний документ «Паризька декларація з філософії», прийнятий на міжнародному симпозіумі ЮНЕСКО «Філософія і демократія у світі» у лютому 1995 року, де говорилося про те, що філософська думка припускає одну з можливих альтернатив спеціалізації навчання, фрагментації освіти і ставлення до навчання як засобу, а не як до мети. Було підкреслено, що філософська освіта має спрямовуватись на передачу моральних цінностей або сприяння демократії, а не на інтелектуальне забезпечення обґрунтування цих цінностей і принципів демократичного суспільства. У прийнятій на симпозіумі декларації з філософії говориться, що «філософський досвід, який не виключає ніякі ідеї з вільного обговорення, який сприяє встановленню точних визначень використовуваних понять, перевірці достовірності думки і докладного розгляду аргументів опонента, дозволяє кожному навчитися мислити незалежно» [12].

Зазначимо, що цінності, формування яких досягається, в першу чергу, філософськими засобами, виступають певними світоглядними орієнтирами в житті людини, незалежно від її фахового призначення, і є важливою складовою життєдіяльності людини. Філософський світогляд відрізняється від світоглядів, заснованих на релігійних, етно-національних, політико-

ідеологічних переконаннях саме тим, що він спирається на науку і тому має загальне значення. Він відіграє незамінну роль при виробленні і засвоєнні цінностей, моральних принципів, загальнолюдської мови, які дозволяють вступати в діалог людям, що належать до різних конфесій, етносів, соціальних груп.

Завершення XX і початок XXI століть характеризуються крахом сформованих парадигм розвитку. Проблеми у світовій економіці сьогодні пояснюються недосконалістю теорій, що лежать в основі економічної політики тих чи інших країн. Про це Дж. Стігліц писав так: «... неправильна економічна теорія (ринковий фундаменталізм) породила і неправильні політичні заходи. ... І сьогодні, коли Америка і решта світу б'ються за те, щоб відновити свою економіку після кризи до стану стійкого зростання, нас знову очікує провал в політиці, політекономічній науці й економіці ... » [23]. Все це сприяє зростанню ролі економічної освіти, зокрема у процесі професійно-педагогічної підготовки фахівців.

Економічна теорія є концептуальною основою економічної політики, обґрунтування мотивації дій різних суб'єктів господарювання в сфері практичної діяльності. Вона виконує тісно пов'язану з позитивним аспектом знання пізнавально-прогностичну функцію, яка полягає в тому, щоб розкрити суть економічних законів і категорій та форм їх прояву, властиві їм внутрішні протиріччя, механізм їх дії.

Економічна теорія вивчає закони розвитку економічних систем, які виникають з приводу виробництва і привласнення товарів і послуг у всіх сферах і фазах суспільного відтворення, а також ті аспекти національної самосвідомості, культури, права, психології, моралі і поведінки людей, які впливають на прогрес економіки. Також, економічна теорія покликана формувати новий тип економічного мислення, і на цій основі - сучасний світогляд людини. Економічна теорія - це інструмент, спосіб осмислення економічної дійсності. Володіння цим інструментом, знання основ економічної теорії може допомогти фахівцю майбутнього зробити правильний вибір у багатьох життєвих ситуаціях.

У документах ООН, присвячених стратегії розвитку сучасного суспільства йдеться про те, що динамічна зміна міжнародної обстановки і загальної картини розвитку, яка виникла на рубежі XX-XXI століть, вимагає нових підходів у науковій та практичній діяльності, в галузі управління глобальним соціально-економічним процесом. Такі підходи повинні мати більш інтегрований характер, що дозволяє одночасно спиратися на різні дисципліни і засоби з метою роботи з усім комплексом соціальних, економічних і екологічних питань розвитку, які взаємно підсилюють одна одну і не можуть вирішуватися окремо [1]. Поява таких підходів пов'язані з

подальшим розвитком системного підходу і системного світогляду. У свою чергу, надії на нову модель соціально-економічного порядку, засновану на глибокому філософському і науковому обґрунтуванні, здатну здійснити ефективне управління глобальними процесами сталого розвитку суспільства на всіх його рівнях: від сім'ї до Організації Об'єднаних Націй, пов'язані з формуванням загальної теорії систем, як академічної наукової дисципліни.

Така дисципліна буде здатна обґрунтувати необхідність переходу суспільного розвитку, як цілісної системи, заснованої на максимах (загальних життєвих правилах), до образу єдиної системи, заснованої на імперативі (загальному підпорядкуванні). Це дозволить у співпраці із зацікавленими громадськими інститутами переосмислити зміст сталого розвитку людства, обґрунтувати зміст, послідовність і тривалість його природних етапів, запропонувати шляхи вирішення складних багатофакторних проблем сучасного суспільства.

Важливим є техніко-технологічне супроводження вирішення таких проблем. У зв'язку з цим можна прогнозувати швидкий розквіт технологій, які експлуатують фізичну природу трансдисциплінарних системоутворюючих чинників. І в цьому не останню роль можуть зіграти технології системно-трансдисциплінарного підходу. В остаточному підсумку, ці обставини зумовлять неминучий перехід суспільства до науково-обґрунтованого управління глобальним процесом соціально-економічного розвитку, адаптованого до індивідуальних місцевих контекстів і потреб розвитку, а також, до пріоритетів в різних країнах світу. Таким чином, можна припустити, що становлення загальної теорії систем, як академічної наукової дисципліни, розширення областей її теоретичного і практичного застосування, в кінцевому підсумку, здатне зіграти роль каталізатора чергового етапу розвитку людини і людства, який отримав, за влучним зауваженням засновника Римського клубу А. Печчеї, назва «людської революції».

У 2003 р. проходив XXI Всесвітній філософський конгрес у Стамбулі під девізом «Філософія перед обличчям глобальних проблем», результатом якого стала енциклопедія «Глобалістика», в якій вдалося об'єднати думки 445 учених з 28 країн світу. На конференції стверджувалося, що початок XXI ст. стане критичним моментом усієї історії людства. Фундаментальні закономірності динаміки сучасного світу дозволяють зробити й фундаментальні висновки, життєво важливі для долі людства.

Формування сучасного фахівця, незалежно від професії, неможливо без розуміння того, що заклад вищої освіти повинен готувати фахівця майбутнього, здатного розуміти та реагувати на глобальні проблеми.

На рубежі XX і XXI століть людство, втрачаючи цілісне уявлення про світ, намагається знову його віднайти і відтворити тим самим цілісність буття. Ці спроби супроводжують становлення постнекласичної науки, без якої не може скластися нова картина світу, а саме цілісність світу (Землі, людства, суспільства). Відповідною науковою дисципліною є глобалістика (global studies).

У центрі уваги нової науки знаходиться взаємодія екологічних, економічних, соціальних, кліматичних та інших процесів на земній кулі, а також можливості управління цими процесами заради збереження самого життя на Землі. Відповідно до такої предметної сфери глобалістику можна визначити як науку про глобальний світ і його проблеми [7]. Сьогодні, багато науковців досліджують глобалістику як наукову дисципліну, це А. Чумаков [28], В. Лукашевич [17], А. Федотов [26] та інші.

Більшість учених визнають та виділяють декілька напрямів досліджень глобалістики: збереження миру, зміцнення світової безпеки і роззброєння; перенаселення планети, реалізацію розумної демографічної політики; ліквідацію відсталості, зростання розриву в рівні розвитку розвинених країн та країн, що розвиваються; подолання екологічної кризи, перехід до сталого розвитку; боротьбу з голодом, убогістю і хворобами; раціональне використання мінерально-сировинних ресурсів; використання Світового океану і космічного простору на користь усієї світової спільноти.

Окрім вищеназваних, які стали вже традиційними глобальними проблемами, до їх переліку останніми роками додаються: запобігання поширенню наркотиків; проблеми науки і науково-технічного прогресу; розвиток самої людини, соціально-політичних змін глобального масштабу і цілий ряд інших. Крім того, в одну з небезпечних за своїми масштабами і наслідками суспільно-політичну і моральну проблему перетворився міжнародний тероризм [18].

З огляду на вищевикладені дослідження, можна зробити висновок, що глобалістика є особливою галуззю знання, оскільки вона не схожа на жодну з конкретних дисциплін та постає як інтегроване знання про соціоприродні процеси. Отже, упровадження в навчальний процес наукової дисципліни «Глобалістика» спрямоване на формування у здобувачів вищої освіти нових поглядів на проблеми сучасного світу, якісного ставлення до повсякденного життя, ототожнення себе з людством всієї планети, формування відповідальності за діяльність в професійній, соціальній та духовній сферах буття. Знання в галузі глобалістики допоможуть фахівцю майбутнього адаптуватися до професійної та соціальної діяльності, сформулюють духовні цінності та спрямують до впровадження ідей у щоденній життєдіяльності.

Спрямованість людини в майбутнє є одним з найважливіших факторів її емоційного благополуччя, гармонії з навколишнім світом, а відповідно, і частиною світогляду. З цього приводу А. Субетто справедливо зазначає, що «емоційні структури радості, щастя, сміху ... спрямовані в майбутнє» [24]. Підкреслюючи зв'язок радості і щастя з творчістю і називаючи останнім творінням майбутнього, він відзначає важливу і необхідну межу освіти - освіта повинна бути випереджаючою.

Необхідність випереджаючого характеру вищої професійної освіти доводиться в роботах вітчизняних і зарубіжних науковців, що описують шляхи розвитку цивілізації, її моделі в майбутньому. Найбільшу актуальність в різних сферах науки і філософії починаючи з 80-х рр. ХХ ст. набуває концепція ноосфери - єдності (гармонії) природи і суспільства, в якій розум і духовно-моральні пріоритети є визначальними факторами розвитку. Біля витоків цієї концепції стояли Е. Леруа і П. Тейяр-де-Шарден, а також видатний вітчизняний вчений-енциклопедист, філософ, академік В. Вернадський. Згодом ідея ноосфери як майбутнього етапу розвитку людства була розвинена в працях Н. Моїсеєва, А. Урсула, А. Субетто та ін.

Концепція ноосфери як ніколи актуальна для випереджаючої вищої професійної освіти, оскільки:

- є пов'язаною з коеволюцією суспільства і природи - ідеалом (картиною) майбутнього, до якого прагне людство;
- володіє екологізмом в широкому сенсі, включаючи екологію екосистем, людини і її внутрішнього;
- містить в собі духовно-моральну складову, пріоритетну в розвитку кожної людини;
- підкреслює цінність і визначальну роль наукового знання в діяльності людини і управлінні державою, що вимагає фундаментальності освіти;
- об'єднує різні галузі знання про навколишній світ, сприяючи їх інтеграції в освітньому процесі, що важливо для формування цілісного світогляду фахівця майбутнього.

Освіту, що реалізує всі ці аспекти, називають ноосферною. Г. Сікорська під ноосферною освітою розуміє «випереджаючу освіту, яка створює умови для розвитку людини з коеволюційним світоглядом, відчуває і усвідомлює себе частиною Космосу, що несе відповідальність за життя в будь-якому його прояві» [22].

Сьогодні проблема безпеки життєдіяльності населення є дуже важливою передумовою забезпечення щоденних практичних потреб людини в сфері суспільної безпеки. Про це йде мова у працях Бокова В., Вольвача Ф., Гогіташвілі Г., Дуднікової І., Желібо Є., Качинського А.,

Лапіна В., Миценка І., Пістуна І., Радька М., Хміль Г., Цапка В., Ярошевської В. та інших науковців, що розробляють і реалізують основні положення теорії безпеки життєдіяльності [3].

Стан безпеки життєдіяльності населення завжди відтворює економічні, технічні, соціальні та екологічні можливості країни. Він також свідчить про рівень соціально-економічних, політико-правових, науково-технічних та соціально-екологічних відносин у державі. Без усякого сумніву, одним з основних критеріїв безпеки населення в умовах інтенсивного антропогенного впливу на довкілля, виступає сукупність чинників, що впливають із соціоприродної взаємодії, що вказує на необхідність розглядати їх як певну систему соціально-екологічної безпеки життєдіяльності.

Соціально-екологічна безпека життєдіяльності – це актуальна проблема сьогодення, без вирішення якої неможливо перейти до сталого розвитку суспільства. Науковці розглядають її як сферу безпечного існування людини, як складний процес, кінцевою метою якого є створення умов безпечного розвитку людства. Це надає поняттю «соціально-екологічної безпеки життєдіяльності» якостей, властивих процесу гармонізації суспільно-природної взаємодії.

У процесі переходу людства до сталого розвитку, здобувачам вищої освіти необхідна універсальна система соціально-економічних знань про шляхи виживання цивілізації в умовах надмірного антропогенного пресу на навколишнє середовище, а відповідно і на життєдіяльність людини. За визначенням Чорної О., соціально-екологічна безпека – це стан захищеності людини у процесі життєдіяльності в системі «Людина – природа – техносфера – суспільство» [27].

За результатами аналізу науково-методичної літератури (В. Бегун, В. Джигирей, Є. Желібо, В. Житецький, В. Лапін, І. Науменко, В. Заплатинський), дисертаційних робіт (Г. Кондрацька, О. Кобилянський, О. Пуляк, Л. Сидорчук), реалій та вимог сучасного суспільства визначено соціально-екологічну безпеку життєдіяльності як наукову дисципліну, що являє собою інтегрований курс соціально-технічного спрямування, який вивчає небезпеки, закономірності їх прояву та дії, що загрожують людині в звичайних умовах проживання, у виробничому середовищі та при виникненні надзвичайних ситуацій, а також методи, засоби та правила запобігання й захисту від них, збереження здоров'я та працездатності людини у процесі життєдіяльності [3].

Колін К. зазначає, що інформатизація суспільства є неминучою закономірністю розвитку цивілізації, яка у найближчі десятиліття пошириться на всі країни світового співтовариства. Тому вивчення

основних закономірностей розвитку цього процесу і його впливу на соціально-економічні структури суспільства є одним з найважливіших завдань сучасної системи освіти. Тому, постає питання про вивчення ролі інформації в розвитку цивілізації, стратегічного значення інформаційних ресурсів суспільства і його інформаційного потенціалу, а також ряд інших інформаційних аспектів науково-технічного, соціально-економічного та духовного розвитку сучасного суспільства [15]

Термін «Informatique» французи ввели для позначення галузі автоматизованого опрацювання інформації. В українській мові цей термін введено як назву фундаментальної науки, що вивчає процеси пошуку, зберігання, опрацювання, подання, передавання, використання інформації в різних сферах людської діяльності. При такому тлумаченні інформатика виявляється тісно пов'язаною з філософськими і загальнонауковими теоріями, визначається її місце в колі «традиційних» академічних, наукових дисциплін.

Для сфери освіти є суттєвим визначення предметної галузі інформатики, яка відображає всі фундаментальні основи цієї галузі наукового знання [21]. У свою чергу, на II Міжнародному Конгресі ЮНЕСКО «Освіта і інформатика» відображена структура предметної і галузі «Інформатика», яка включає чотири розділи: «Теоретична інформатика», «Засоби інформатизації», «Інформаційні технології», «Соціальна інформатика». При цьому, теоретична інформатика включає філософські основи інформатики, математичні та інформаційні моделі і алгоритми, а також методи розробки і проектування інформаційних систем і технологій.

Саме в такому форматі, на нашу думку доцільно упроваджувати в освітній процес наукову дисципліну «Фундаментальні основи інформатики», яка відноситься до загальної підготовки здобувачів вищої освіти.

Сьогодні «технології, на відміну від науки, стали головною рисою сучасної цивілізації» [8]. Наука в цій ситуації затребувана не стільки як джерело нових перевірених і обґрунтованих знань, скільки як постачальник нових технологічних рішень.

Технологічні науки – це сукупність теоретичних і практичних дисциплін про процеси, що дозволяють отримати певний продукт для подальшого доцільного використання в людській діяльності. [6] Найважливішими категоріями технологічних наук є: корисність, ефективність, вартість і собівартість продукту, його споживчі властивості, безпека і надійність у використанні. Всі ці категорії об'єднуються одним визначенням - підвищення ступеня корисності абсолютно будь-якої

продукції у споживачів, що і є підсумковою, кінцевою метою будь-якої технології. Технології, у свою чергу, це послідовність матеріальних процесів і операцій, реалізація яких призводить до появи продукту з необхідними корисними для подальшого використання людиною властивостями.

Технологічні науки є фундаментом будь-яких технологій, а технологічні процеси відносяться до системи «технологічні науки - технологія – техніка». При цьому технологія є первинною, а техніка як результат технології - вторинна. [6]

В цілому технологічні науки поділяються на теоретико-технологічні науки, що займаються виробництвом знань про технологічні об'єкти та інженерно-технологічні наукові дисципліни. Теоретична технологія вивчає та описує закономірності предметної взаємодії, встановлює параметри і умови протікання процесів перетворення речовини, енергії та інформації. Інженерна технологія, у свою чергу, займається конкретизацією теоретичної технології та її реалізацією у виробництві. Слід зазначити, що технологічні науки є основним джерелом якісної зміни суспільного буття. Саме ступінь технологізації суспільства визначає рівень розвитку нашої цивілізації. Підвищення ступеня технологізації суспільства обумовлено розвитком освіти - підвищенням рівня знань та інтелекту, вираженого в їх гармонійному взаємозв'язку [10]. Технологічні науки представляють собою систему наукових знань про закономірності функціонування і розвитку технологічного способу виробництва благ в матеріальному житті суспільства. Спільним для технологічних наук є їх єдність у процесі формування технологічної картини світу. Сучасними напрямками розвитку технологічних наук визначено: нанотехнології, біотехнології, хімічні технології, технології управління, технології нафтовидобутку, технології енергозбереження, металургійні технології, гірничодобувні технології та багато інших.

Технологічні науки і технології безмежні і незліченні, що відкриває перед нами широкі можливості пізнання нових властивостей матерії і створення матеріалів і виробів нового покоління. Сама природа і життя ставлять перед людством нові завдання, змінюючи тим самим все навколишнє буття і саму людину. З цих позицій розвиток конвергентних технологій можна розглядати як своєрідну відповідь науки на виклики сучасного суспільства. Дійсно, конвергенція і синергія високих технологій покликані допомогти людству в пом'якшенні наслідків глобальних криз, дати додаткові можливості у вирішенні енергетичних, екологічних, демографічних та цілого ряду інших проблем. Тому сьогодні вони стають своєрідним ядром, навколо якого структуруються наукові, технологічні, економічні, освітні, соціальні та етичні проекти. На сучасному етапі

людство занурене у створюване новітніми технологіями штучне середовище, На зміну тривалого і «сліпого» еволюційного процесу природного відбору приходить інженерна діяльність постановки завдань і їх планомірного вирішення.

Технологічна конвергенція, про яку почали говорити в кінці ХХ – на початку ХХІ століття, має особливі характеристики і означає таке взаємопроникнення, при якому межі між окремими технологіями стираються, а кінцевий продукт з'являється на стику різних областей науки і технологій. це покладено в основу NBIC-конвергенції, побудованої за принципом синергетичної комбінації чотирьох науково-технологічних областей (N - нано; B - біо; I - інфо; C - когніто), що розвиваються швидкими темпами.

Розвиток біо- і нанотехнологій здатний стерти межу між живим і неживим. Уже сьогодні живі істоти створюються штучно, за допомогою генної інженерії. Ці процеси, крім розширення людських можливостей, неминуче змінюють наші уявлення про народження і смерть. Поступово трансформуються уявлення і про відмінності між системами, одна з яких володіє розумом і волею, а інша штучно запрограмована.

Сучасний етап розвитку знань і технологій в промислово розвинених країнах характеризується активізацією NBIC-процесів. Вже зараз за допомогою NBIC-технологій успішно реалізуються багато проєктів, спрямованих на вирішення проблем в медицині, сільському господарстві, будівництві, важкої і легкої промисловості.

Сьогодні актуальним є термін «технонаука», який був введений в науковий обіг в 70-х роках і вказує на такі особливості науки кінця ХХ століття, як: зростання ролі техніки і технологій в житті суспільства та перетворення техногенного середовища з простого «додатку» науки в природне середовище його розвитку, яке «... стало нерозривним переплетенням власне дослідницької діяльності з практикою створення та використання інноваційних технологій» [2].

Під технонаукою розуміють тісне переплетення знань законів природи і суспільства зі способами нашої перетворювальної діяльності, своєрідну форму організації наукового знання, в якій стирається межа між фундаментальними і практичними дослідженнями, що призводить до їх злиття. Важливим є визначення її ролі у розвитку людської цивілізації. Якщо розуміти під цивілізацією всю сукупність досягнень людства, то до позитивних моментів технонауки ми можемо віднести: по-перше, прискорення введення техніко-технологічних інновацій, які ускладнюють і розширюють світ штучних об'єктів і процесів, що забезпечують виживання людства (техносфера); по-друге, збільшення кількості знань про природні

та соціальні об'єкти і процеси, можливість їх перетворення, виходячи з розуміння об'єктивних закономірностей. Але все це нівелюється технократизмом, технодетермінізмом і інструменталізмом, основними принципами технонауки. Адже активно-перетворювальне ставлення до природи має своїм наслідком виснаження ресурсів, порушення екологічного балансу, поява ризиків, пов'язаних з неконтрольованими наслідками технологічних інновацій, і викликає спочатку локальні кризові ситуації, а згодом і глобальну системну кризу цивілізації, яка поставить під сумнів існування усього живого на Землі. У свою чергу, без науки і її технологічних додатків неможливо забезпечити необхідними життєвими благами зростаюче населення Землі; без науки неможливо вирішити проблему виходу з екологічної кризи, відшукати шляхи коеволюції виробничо-технологічної діяльності людини і розвитку біосфери, подолати сучасну антропологічну кризу.

Проблеми, які піднімаються в технонауці, сприяння утвердженню нових світоглядних орієнтирів і пошуку шляхів безкризового розвитку людської цивілізації, а можливо, і її радикальної перебудови ми пропонуємо в новій науковій дисципліні загальної підготовки здобувачів вищої освіти «Наука, техніка і технології».

Новий підхід до змісту загальної підготовки здобувачів вищої освіти вимагає і перегляду технологічної складової освітнього процесу. Вона повинна бути пов'язана, перш за все, із соціокультурним проектуванням фахівця майбутнього, з метою формування у нього цілісної картини світу, становлення гуманістичного світогляду, створення умов для самопізнання, саморозвитку і самореалізації в системі полікультурності сучасного світу та цивілізаційно-значущої діяльності. Це стає можливим, якщо розробляти та розвивати гнучкі та креативні освітні технології, складати «портфоліо професійно-особистісного розвитку» кожного здобувача вищої освіти, організовувати участь студентів у розробці та реалізації науково-освітніх і соціокультурних проектів, виконання інформаційно- та проблемно-реферативних робіт і есе. Не менш важливими є інтерактивні методи навчання у процесі підготовки фахівця майбутнього, це кооперативне та колективно-групове навчання, навчання у формі проведення бінарних і проблемних лекцій та дискурсів тощо.

Нова парадигма освіти, суть якої полягає в підготовці освіченої, творчої, конкурентноспроможної на сучасному ринку особистості, здатної до прогнозування та проектування майбутніх процесів пов'язаних з розвитком цивілізації та збереження усього живого на Землі, зумовила оновлення загальної професійно-педагогічної підготовки фахівця майбутнього та відповідних форм, методів і технологій навчання, що

базуються на електронному навчанні (e-learning), в якому центральною фігурою є здобувач вищої освіти, що знаходиться у центрі навчального процесу, ґрунтується на повазі до його думки, на спонуканні до активності, на заохоченні до творчості. Це можливо забезпечити інноваційними формами, методами та технологіями навчання, що дозволяють розв'язувати вище зазначені проблеми. Це: e-learning; m-learning; u-learning; f-learning; blended-learning, в яких використовуються інтерактивні та комп'ютерні технології навчання.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, сьогодні створено умови для реалізації нових освітніх проектів та виведення університетів на передові позиції європейської вищої освіти. Академічна свобода ЗВО дає можливість реалізувати проект випереджаючої вищої професійно-педагогічної освіти, яка націлена на підготовку фахівця майбутнього, здатного мислити та діяти на рівні загальнолюдських цінностей та екологічних проблем на Землі. Запропоновані зміст та технології навчання наукових дисциплін загальної підготовки здобувачів вищої освіти «Філософія», «Основи економічної теорії», «Загальна теорія систем», «Глобалістика», «Ноосферологія», «Соціально-екологічна безпека життєдіяльності», «Фундаментальні основи інформатики», «Наука, техніка і технології» в подальшому потребують обговорень та дискусій, а також експериментальної апробації у закладах вищої освіти, які зацікавлені у реалізації нових освітніх підходів та орієнтовані на європейський вектор розвитку.

Список використаних джерел

1. 'Medium – Term Strategy (2014 – 2021). Doc. 37 C/4', UNESCO, 2014. Available at: URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002278/227860>, p. 2–4.
2. Андреев, АЛ., Бутырин, ПА., 2011. 'Технонаука как инновационный социальный проект', *Вестник РАН*, № 3, с. 197–203.
3. Андрушкін, РЮ., 2011. 'Формування системи соціально-екологічної політики з безпеки життєдіяльності населення. Дис. на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук, спеціальність 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика', Тернопіль, 202 с.
4. Анохин, ПК., 1962. 'Опережающее отражение действительности', *Вопросы философии*, № 7, с. 97-106.
5. Бим-Бад, БМ., 1988. 'Опережающее образование: теория и практика', *Советская педагогика*, № 6, с. 51-55.
6. Бондаренко, АД., 1985. 'Современная технология: теория и практика', Киев, с. 6.
7. Василенко, ИА., 2000. 'Политическая глобалистика : [учебное пособие]', М. : Логос, 360 с.
8. Дубровский, ДИ., 2013. 'Глобальное будущее 2045. Конвергентные технологии (НБИКС) и трансгуманистическая эволюция', М. : ООО «Издательство ИБА», 272 с.

9. Горбань, ОВ., 2004. 'Стратегема сталого розвитку суспільства (соціально-філософський аналіз). Дис. на здоб. наук. ступ. канд. філософ. наук зі спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії', *Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, Сімферополь*, 198 с.
10. Горохов, ВГ., Степин, ВС., 1995. 'Философия науки и техники', М., 159 с.
11. Дем'яненко, НМ., 2008. 'Європейський регіон вищої освіти: пріоритети розвитку університету', *Вісник Черкаського націонал. ун-ту ім. Б. Хмельницького, Серія педагогічні науки, Вип. 125*, с. 3-8.
12. 'Заключение международного симпозиума "Философия и демократия в мире". Дом ЮНЕСКО. 15 – 16 февраля 1995 г', 1995, *Вопросы философии*, М., №8, с. 187-190.
13. 'Закон України «Про вищу освіту», Відомості Верховної Ради України', 2014, № 1556-VII. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [Дата звернення 11 травень 2018].
14. Зеленська, ЛД., 2008. 'Світовий досвід становлення університетської автономії й самоврядування', *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, № 3, с. 69-71.
15. Колин, КК., 2000. 'Фундаментальные основы информатики: Социальная информатика', М. : *Издательство "Академический проект"*, 215 с.
16. Колин, КК., 2005. 'Природа информации и философские основы информатики', *Открытое образование*, № 2, с. 43-51.
17. Лукашевич, ВМ., 2007. 'Глобалістика : навчальний посібник', 2-е видання, доповнене та виправлене, Львів : *Новий Світ–2000*, 440 с.
18. Медвідь, ФМ., 2011. 'Глобалізація засобів масової інформації: концептуальні засоби', *Наукові праці МАУП, Вип. № 4 (31)*, с. 14-92.
19. Рудницький, Л., укл., 2003. 'Мислителі німецького Романтизму', Івано-Франківськ.: *Вид-во: "Лілея-НВ"*, с. 158.
20. Новиков, ПН., Зуев, ВМ., 1996. 'Опережающее образование: человек и цивилизация', *Среднее профессиональное образование*, № 9, с. 42-48.
21. Макаров, ИМ., 1999. 'Образование и XX век: Информационные и коммуникационные технологии', *Кибернетика: неограниченные возможности и возможные ограничения*, М. : *Наука*, 191 с.
22. Сикорская, ГП., Комов, СВ., 2007. 'Экологическое образование. Уральский вариант: (Краткая история, методологические основания и практика)', Екатеринбург : *УрГУ*, 202 с.
23. Стиглиц, Дж., 2011. 'Крутое пике. Америка и новый экономический порядок', М.: *Эксмо*, 234 с.
24. Субетто, АИ., 1992. 'Творчество, жизнь, здоровье и гармония (Этюды креативной онтологии)', Москва : *Логос*, 204 с.
25. Урсул, АД., Демидов, ФД., 2004. 'Образование для устойчивого развития: научные основы', М., 142 с.
26. Федотов, АП., 2002. 'Глобалістика: начала науки о современном мире: курс лекцій', 2-е изд., М. : *Аспект Пресс*, 224 с.
27. Чорна, ОГ., 2016. 'Методика навчання соціально-екологічної безпеки життєдіяльності майбутніх учителів технологій. Рукопис. Дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (технічні дисципліни)', *Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ*, 223 с.

28. Чумаков, АН., 2005. 'Глобализация. Контуры целостного мира : монография', М. : ТК Велби ; Проспект, 432 с.

References

1. 'Medium – Term Strategy (2014 – 2021). Doc. 37 C/4', UNESCO, 2014. Available at: URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002278/227860>, p. 2–4.
2. Andreyev, AL., Butyrin, PA., 2011. 'Tekhnonauka kak innovatsionnyy sotsial'nyy projekt (Technoscience as an Innovative Social Project)', *Vestnik RAN*, № 3, s. 197–203.
3. Andrushkin, RYU., 2011. 'Formuvannya systemy sotsial'no-ekolohichnoyi polityky z bezpeky zhyttyedyial'nosti naselennya. Dys. na zdob. nauk. stup. kand. ekon. nauk, spetsial'nist' 08.00.07 – demohrafiya, ekonomika pratsi, sotsial'na ekonomika i polityka (Formation of the system of social and environmental policy on the safety of life of the population. Dis to bake sciences step Cand. econ Sciences, specialty 08.00.07 - demography, labor economics, social economy and politics)', Ternopil', 202 s.
4. Anokhin, PK., 1962. 'Operezhayushcheye otrazheniye deystvitel'nosti (Anticipating reflection of reality)', *Voprosy filosofii*, № 7, s. 97-106.
5. Bim-Bad, BM., 1988. 'Operezhayushcheye obrazovaniye: teoriya i praktika (Anticipating Education: Theory and Practice)', *Sovetskaya pedagogika*, № 6, s. 51-55.
6. Bondarenko, AD., 1985. 'Sovremennaya tekhnologiya: teoriya i praktika (Modern technology: theory and practice)', Kiyev, s. 6.
7. Vasilenko, IA., 2000. 'Politicheskaya globalistika : [uchebnoye posobiye] (Political globalistics: [manual])', М. : Logos, 360 s.
8. Dubrovskiy, DI., 2013. 'Global'noye budushcheye 2045. Konvergentnyye tekhnologi (NBIKS) i transgumanisticheskaya evolyutsiya (The Global Future 2045. Convergent Technologists (NBICS) and Transhumanist Evolution)', М. : ООО «Izdatel'stvo IBA», 272 s.
9. Horban', OV., 2004. 'Stratehema staloho rozvytku suspil'stva (sotsial'no-filosofs'kyy analiz). Dys. na zdob. nauk. stup. kand. filosof. nauk zi spetsial'nosti 09.00.03 – sotsial'na filosofiya ta filosofiya istoriyi (Strategy of sustainable development of society (socio-philosophical analysis). - dis to bake sciences step Cand. philosopher. Sciences in specialty 09.00.03 - social philosophy and philosophy of history)', *Tavriys'kyy natsional'nyy universytet im. V. I. Vernads'koho*, Simferopol', 198 s.
10. Gorokhov, VG., Stepin, VS., 1995. 'Filosofiya nauki i tekhniki (Philosophy of Science and Technology)', М., 159 s.
11. Dem'yanenko, NM., 2008. 'Yevropeys'kyy rehion vyshchoyi osvity: priorityety rozvytku universytetu (European Region of Higher Education: Priorities of the University's Development)', *Visnyk Cherkas'koho natsional. un -tu im. B. Khmel'nyts'koho, Seriya pedahohichni nauky, Vyp. 125*, s. 3 -8.
12. 'Zaklyucheniye mezhdunarodnogo simpoziuma "Filosofiya i demokratiya v mire". Dom YUNESKO. 15 – 16 fevralya 1995 g (Conclusion of the international symposium Philosophy and Democracy in the World.' House of UNESCO. 15 - 16 February 1995)', 1995, *Voprosy filosofii*, М., №8, s. 187-190.
13. 'Zakon Ukrayiny «Pro vyshchu osvitu», Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny (The Law of Ukraine "On Higher Education", Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine)', 2014, № 1556-VII. Dostupno: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [Data zvernennya 11 traven' 2018].

14. Zelens'ka, LD., 2008. 'Svitovyy dosvid stanovlennya universytet-s'koyi avtonomiyi y samovryaduvannya (World experience of the formation of university autonomy and self-government)', *Pedahohika, psykholohiya ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannya i sportu, № 3*, s. 69-71.
15. Kolin, KK., 2000. 'Fundamental'nyye osnovy informatiki: Sotsial'naya informatika (Fundamental Foundations of Informatics: Social Informatics)', M. : *Izdatel'stvo "Akademicheskyy proyekt"*, 215 s.
16. Kolin, KK., 2005. 'Priroda informatsii i filosofskiye osnovy informatiki (The nature of information and the philosophical foundations of informatics)', *Otkrytoye obrazovaniye, № 2*, s. 43-51.
17. Lukashevych, VM., 2007. 'Hlobalistyka : navchal'nyy posibnyk (Global Studies: A Manual)', *2-e vydannya, dopovnene ta vypravlene*, L'viv : *Novyy Svit-2000*, 440 s.
18. Medvid', FM., 2011. 'Hlobalizatsiya zasobiv masovoyi informatsiyi: kontseptual'ni zasoby (Globalization of the media: conceptual means)', *Naukovi pratsi MAUP, Vyp. № 4 (31)*, s. 14-92.
19. Rudnyts'kyy, L., ukl., 2003. 'Myslyteli nimets'koho Romantyzmu (Thinkers of German Romanticism)', Ivano-Frankivs'k.: Vyd-vo: "Lileya-NV", s. 158.
20. Novikov, PN., Zuyev, VM., 1996. 'Operezhayushcheye obrazovaniye: chelovek i tsivilizatsiya (Anticipating Education: Man and Civilization)', *Sredneye professional'noye obrazovaniye, № 9*, s. 42-48.
21. Makarov, IM., 1999. 'Obrazovaniye i KHKH vek: Informatsionnyye i kommunikatsionnyye tekhnologii (Education and the Twentieth Century: Information and Communication Technologies)', *Kibernetika: neogranichennyye vozmozhnosti i vozmozhnyye ogranicheniya*, M. : *Nauka*, 191 s.
22. Sikorskaya, GP., Komov, SV., 2007. 'Ekologicheskoye obrazovaniye. Ural'skiy variant: (Kratkaya istoriya, metodologicheskoye osnovaniya i praktika) (Ecological education. The Urals variant: (Brief history, methodological grounds and practice))', Yekaterinburg : *UrGU*, 202 s.
23. Stiglits, Dzh., 2011. 'Krutoye pike. Amerika i novyy ekonomicheskyy poryadok (A steep peak. America and the New Economic Order)', M.: *Eksmo*, 234 s.
24. Subetto, AI., 1992. 'Tvorchestvo, zhizn', zdorov'ye i garmoniya (Etyudy kreativnoy ontologii) (Creativity, Life, Health and Harmony (Etudes of Creative Ontology))', Moskva : *Logos*, 204 s.
25. Ursul, AD., Demidov, FD., 2004. 'Obrazovaniye dlya ustoychivogo razvitiya: nauchnyye osnovy (Education for sustainable development: scientific foundations)', M., 142 s.
26. Fedotov, AP., 2002. 'Globalistika: nachala nauki o sovremennom mire: kurs lektsiy (Globalistics: the beginnings of the science of the modern world: a course of lectures)', *2-ye izd.*, M. : *Aspekt Press*, 224 s.
27. Chorna, OH., 2016. 'Metodyka navchannya sotsial'no-ekolohichnoyi bezpeky zhyttyediyal'nosti maybutnikh uchyteliv tekhnolohiy. Rukopys. Dys. na zdob. nauk. stup. kand. ped. nauk za spetsial'nisty 13.00.02 – teoriya ta metodyka navchannya (tekhnichni dystsypliny) (Methodology of teaching social and environmental safety of life of future technology teachers. Manuscript. Dis to bake sciences step Cand. ped Sciences in specialty 13.00.02 - Theory and Methods of Teaching (Technical Disciplines))', *Natsional'nyy pedahohichnyy universytet imeni M.P. Drahomanova*, Kyiv, 223 s.

28. Chumakov, AN., 2005. 'Globalizatsiya. Kontury tselostnogo mira : monografiya (Globalization. Contours of the whole world: monograph)', M. : TK Velbi ; Prospekt, 432 s.

УДК 378.016:808.5(477)

**ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПРОФЕСІЙНОГО ФОНАЦІЙНОГО
ДИХАННЯ НА ОСНОВІ МЕТОДИЧНИХ ПРИЙОМІВ ТА
КОМПЛЕКСНОЇ СИСТЕМИ ВПРАВ У КЛАСІ СЦЕНІЧНОЇ МОВИ**
*FORMATION OF SKILLS OF A PROFESSIONAL PHONATIONAL BREATHING
ON THE BASIS OF METHODOLOGICAL TECHNIQUES AND A COMPLEX SYSTEM
OF EXERCISES IN THE CLASS OF STAGE SPEECH*

А. В. Коленко

Актуальність дослідження. Сучасна творча освіта потребує створення інтегрованої системи вправ, яка включала б класичні мовно-голосові та сучасні словесно дієві вправи і тренінги, зокрема на вироблення навичок правильного фонаційного дихання.

Постановка проблеми. Невміння керувати своїм диханням призводить до швидкої перевтоми голосотворчого апарату. Розвинене фонаційне дихання, є основою народження живого дієвого слова на сцені і надзвичайно важливим елементом професійної акторської майстерності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У багатьох науково-педагогічних та методичних дослідженнях пропонуються різноманітні вправи для розвитку сценічної мови. Серед них праці Баженова Н., Бурлуцького А., Герца І., Гладисшевої А., Грицан Н., Євдокимової В., Кусяк І., Лавріненко О., Лимаренко Л., Наконечної О., Нечаєнко Т., Раденко Ю., Стадніченко Н., Прянішнікова О., Черкашина Р., Чорної К., Юдова М., Васильєва Ю., Мейзнер С., Чаббак І., Мосса Л., Мейндла Е.,

Urgency of the research. Modern creative education requires developing an integrated exercise system which would include classical language and voice as well as modern verbal activities and trainings particularly aimed at correct phonatory breathing skills.

Target setting. Inability to control your breathing leads to quick vocal apparatus over-strain. Developed phonatory breathing is the basis of formation of a live efficient word on the stage and an incredibly important element for professional acting technique.

Latest researches and publications analysis. A lot of scientific and pedagogical as well as methodological researches offer various exercises for scenic speech development. Among them are the works of N. Bazhenov, A. Burlutskyi, I. Gerts, A. Gladysheva, N. Grytsan, V. Yevdokymova, I. Kusiak, O. Lavrinenko, L. Lymarenko, O. Nakonechna, T. Netchayenko, Yu. Radenko, N. Stadnichenko, O. Prianishnikov, R. Cherkashyn, K. Chorna, M. Yudov, Yu. Vasiliev, S. Meizner, I. Chabbak, L. Moss,